

ΑΘΗΝΑ: Η ΟΙΝΟΧΟΗ ΤΟΥ ΔΙΠΥΛΟΥ

ΜΕ ΤΗΝ

ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΗ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

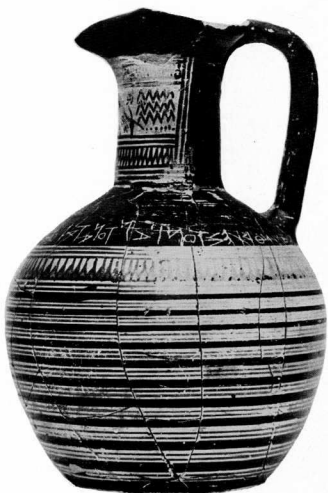

Η επιγραφή πάνω στην οινόχρη του Διπύλου.

Με την παρακμή των μυκηναϊκών ανάκτορικών κέντρων, γύρω στο 1200 π.Χ., η συλλαβική γραφή «Γραμμική Β» ήταν καταδικασμένη σε λήθη, καθώς δε φαίνεται να είχε «διαρρεύσει» απ' την κάστα των ανάκτορικών γραφείων για να γίνει κτήμα του λαού. Έτσι, στους λεγόμενους σκοτεινούς χρόνους (Dark Ages), που άκολουθούν, ολόκληρος ο ελληνικός χώρος, χωρίς μαρτυρημένα μνημεία γραφής, μοιάζει παραδομένος στην «ἀγραμματοσύνη». Με την επιγραφή όμως τη χαραγμένη (graffito) σε μία πήλινη οινόχρη, που βρέθηκε τό 1871 σε ύστερογεωμετρικό τάφο του αρχαίου Διπύλου (Κεραμεικός), η γραφή στην πιο άρτια μορφή της, την αλφαθητική, αρχίζει μία νέα σκυταλοδρομία συνεχιζόμενη αδιάσπαστα ως τις μέρες μας. Φοινικικό — για την ακρίβεια βορειοσημιτικό — δάνειο τό νέο αλφάβητο, στά πλαίσια των εμπορικών συναλλαγών του τότε κόσμου, προσαρμόστηκε γρήγορα στις άπαιτήσεις της ελληνικής γλώσσας που κλήθηκε να υπηρετήσει κι ως ζωντανός οργανισμός εξελίχθηκε ραγδαία. Άλματώδης εξέλιξη κι εξάπλωση της γραφής αποτελούν μία άκόμη συμβολή στη φαινομενολογία της ελληνικής εύφύας.

Χρήστος Μπουλάτης

Άρχαιολόγος

Ἡ οἰνοχόη ἀπὸ τὸ Διπύλο (750 - 735 π.Χ.). Ἐθν. Ἀρχ. Μουσείο.

Ἄν καὶ ἐκτεθειμένη, ἡ οἰνοχόη τῆς Διπύλου στὴν πρῶτὴ αἰθούσα τῆς συλλογῆς ἀγγείων τοῦ Ἐθν. Μουσ. (ἀρ. εὔρετ. 192), ἐλάχιστοι θά τὴν προσέξουν ἂν δέν τούς ἐπιστρίψει κάποιος τὴν προσοχή. Ἡ ἐπιγραφή ἄλλωστε πῶς εἶναι χαραγμένη στὸν ὦμο τῆς ἀπὸ μακριὰ δὲ φαίνεται, σὰ τρία μέτρα μοιάζει μὲ «γαρζινοῦσι», κὶ ὅταν κάποιος θελήσει νὰ τὴν «ἀποκρυπτογραφήσει» σύντομα ἀπογοητεύεται ἂν δέν εἶναι κάπως ἐξοικειωμένος μὲ τὴν ἐπιγραφική. Μὲ τὸ σφαιρικό σῶμα τῆς οἰνοχόης (συν. ὕψος 0,23 μ.) δέονται ἁρμονικὰ ἡ γραπτὴ διακόσμηση ὀριζοντίων ταινιῶν, ἐναλλάξ σκούρων καὶ ἀνοιχτόχρωμων. Ἐνα ἀνοιχτόχρωμο κόσμημα στὸν ὦμο ἀμβλύνει τὴ μονο-

τονία. Στὸν ψηλὸ κυλινδρικό λαϊμό πού ἀπολήγει σὲ τριφυλλόχοιμο στόμιο, τὸ μόνο εἰκονιστικό μοτίβο: ραδιὸ ἐλάρι σὲ βοσκή. Εὐλόγα πιστεύεται πῶς ἡ οἰνοχόη θῆκε ἀπὸ τὸ ὑστερογεωμετρικό κεραμεικὸ ἐργαστήρι τοῦ «τεχνίτη τοῦ Διπύλου» καὶ χρονολογεῖται ἀνάμεσα σὲ 750 μὲ 735 π.Χ. (ὑστερογεωμετρικὴ 18 φάση). Στὸ φημισμένο αὐτὸ ἄττικό ἐργαστήρι ἀποδίδονται σήμερα πενήντα περίπου ἀγγεία — ἀπὸ τὰ ὅποια 13 οἰνοχόες (4 μνημιώδεις) — κὶ ὁ ἀρχιτεχνίτης τὸ θεωρεῖται «σπειαδίστας» στὴν κατασκευὴ μνημιωδῶν ταφικῶν ἀγγείων (ἀμφορέας, κρατήρες), πού εἶχαν στηθεὶ ὡς «σημάτα» σὲ τάφους τοῦ Κεραμεικοῦ.

Στὴ σκούρα ζῶνὴ τοῦ ὦμου, ἀριστερὰ ἀπὸ τὴ λαθὴ, ἀρχίζει ἡ ἐπιγραφὴ, χαραγμένη μὲ αἰχμηρὸ ἐργαλεῖο ἀσφαλῶς σὲ σύντομο διάστημα μετὰ τὸ ψήσιμο. Τέτοιου εἶδους ἐπιγραφές εἶναι σπάνιες σὲ σύγκριση μὲ τὶς γραπτές, ἢ παλιότερα ἀπὸ τὶς ὁποῖες (γύρω σὲ 700 π.Χ.) προέρχεται ἀπὸ τὸ χερί τοῦ πρωτοαιττικοῦ ζωγράφου τοῦ Ἐναλάτου. Ἐπιπλέον οἱ γραπτές ἐπιγραφές γίνονται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἀγγειογράφο ἢ ἀπὸ τὸ ψήσιμο τοῦ ἀγγείου κὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ περιεχομένου τους ὑπάρχουν σὲ σταθεροὺς τύπους.

Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς — 47 συνολικά — μαρτυροῦν σταθερότητα στὴ χάραξη μὲ μόνη ἴσως «ἀδεύσιστα» τὴ βαθμιαία αἰσθητὸ μέγεθος τους. Οἱ λέξεις διαδέχονται ἡ μὴ τὴν ἄλλη χωρὶς σημεῖα διαχωριστικά εἶναι χαραγμένες ἀπὸ τὴ δεξιὰ πρὸς τὴ ἀριστερὰ (sinistrorsum) — ἐπὶ τὰ λαῖα, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι — κὶ εἶται διαβάζονται. Ἡ φορὰ αὐτῆς ἐπιγραφῆς, ὅπως καὶ τὸ ἀφάρθτο, εἶναι δάνσιο φωνηκὸ καὶ διατηρήθηκε ὡς τὶς ἀρχαῖες τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. γιὰ νὰ ἀντικατασταθεῖ μὲ τὴν ἀντιθέτη φορὰ γράφῃς (ἐξ ἐσθῶ-) πού ἦταν βολικότερη, μᾶς κὶ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ὁ ἀνθρώπος εἶναι δεξιόχειρας.

Ἐμφανὴς εἶναι ἡ μορφικὴ σχέση τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς μὲ τὸ ἀντίστοιχο φωνηκὸ. Τὸ 1 (ἴωτα) ἀποδίδεται μὲ γωνιώδες ζ ἐνὸς τὸ 2 (ῥῆτα) μοιάζει μὲ τὸ σημερινὸ κεφαλαῖο 1 (θᾶ. ΠΑΖΙΕΙ = ΠΑΙΖΕΙ). Ἰδιαιτέρα εὐρίζει νὰ σημειωθεῖ τὸ ὀριζόντιο < τῆς ἐπιγραφῆς, χαρακτηριστικὸ γιὰ ὅλες τὶς σημητικές γραφές πού ὄμως σὰ «ἀρχαῖα» ἐλληνικά ἀλλάθεται ἀντικαταστάθῃ μὲ ἕνα Α κἀθετο. Τὸ Χ (χι) πού ἀπομαρτίζεται ἀπὸ τὸ φωνηκὸ ἀλλάθεται καὶ πού μᾶς μὲ τὸ φ καὶ ψ ἀποτελεῖ ἐλληνικὴ προσηχθὴ, κάνει ἐδῶ τὴν πρῶτὴ του ἐμφάνιση. Ὅσον ἀφορᾷ στὴν ποσότητα τῶν φωνηέντων, ὅπως καὶ στὶς ἄλλες πρῶτες ἐπιγραφές, δέν γίνεται ἀκόμη διαχωρισμὸς μακρῶν ἀπὸ βραχέα. Ἐταὶ τὸ Η καὶ τὸ Ω — πού εἶναι ἰωνικὴ συμβολὴ στὴν τελειοποίηση τοῦ ἀφάρθτου — ἀποδίδονται μὲ μικρὸ Ε καὶ 0 (θᾶ. ΟΡΧΕΣΤΟΝ ἀντὶ ΟΡΧΗΣΤΟΝ).

Ἡ συντακτικὴ δομὴ τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ἀπλή. Μιὰ δευτέρουσα πρόταση ἀκολουθουμένη ἀπὸ μιὰ κύρια (ἀπόδοση). Βαθὴ εἶναι ἡ μεταγραφὴ καὶ ἡ μετάφραση τῆς πρῆτης: Ὅς νῦν ὀρχηστον πάντων ἀταλῶτατα παίζει = ὅποιος τώρα ἀπὸ ὅλους τοὺς χορευτὲς χορεύει μὲ περισσότερο χάρη.

Ἀντίθετα ἡ κύρια πρόταση, πού ἀρχίζει μὲ τὸ 36ο γράμμα (ΠΟΤΟΔΕΚΑΝΗΜ), ἀπορρολεῖ σαρὰ ἐπιγραφικὸς καὶ φιλόλογος ἀπὸ τὸ 1890, ὅταν ὁ Σ.Α. Κομμανοῦδης πρωτοδημοσίευσε τὴν ἐπιγραφή σὲ τὸ περιοδικὸ «Ἀθήναιον». Ἐξαιτίας τῆς φθορᾶς τοῦ ἀγγείου, πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς παραμένει προβληματικὴ ἡ ἀνάγνωση ὀριζωνίων γραμμάτων (40.44-46). Ἀνάλογα, λοιπὸν μὲ τὴν ἀνάγνωση τους ποικίλλει ἡ μεταγραφὴ καὶ ἡ μετάφραση τῆς κύριας πρότασης. Ἀπὸ τὶς πολυάριθμες ἀποφίσεις, πού ἔχουν κατὰ κράτος ὑποστηριχθεῖ, ἄναφερθῶν ἐδῶ χαρακτηριστικὰ μερικεῖς:

1. τούτων ἑκασθεν (Κομμανοῦδης)
2. τούτω δεκάν μιν (Sudniczka, Wackernagel, Langston) = αὐτὸς (ὁ καλύτερος χορευτὴς) ἄς πάρει τούτω (τὸ ἀγγεῖο)
- δεκάν (ἀπαρμόρητο μὲ ἀπόφραξη προακτικῆς ἐνός ρημάτων δεκά = δέχομαι πού δέν ἐχει παραβολὴ) μιν (προσωπικὴ ἀντιπαιμνία).
3. τού τοδε κλλμιν (Jeffery) = ἐγὼ αὐτὸν τούτω κλλμιν (ἰ).

κλλμιν (ἐντέλιος ἀκατανόητη λέξη)

Παράσταση χορού στο εσωτερικό άπτικού υστερογεωμετρικού αγγείου (720 - 700 π.Χ.) Έθν. Αρχ. Μουσεία.

Τμήμα της στήλης του βασιλιά Μεσα με επιγραφή σε φοινικικό αλφάβητο (γύρω στο 850 π.Χ.).

Αποσπασματική επιγραφή σε οστρακα αγγείων από τον Υμητό (γύρω στο 700 π.Χ.).

4. τούτου δὴ κάλιμν (Guarducci) = γι' αὐτόν, λοιπόν ὁ κάλιμν κάλιμν (τὸ ὄνομα τοῦ αγγείου λέξη ἀνωστα, ἴσως ἐρικνική)
5. Τούτων ἐκλύμνν (ἢ ἐκλύσινν) (Nioto) = αὐτόν ἢ ἄρθρην ἔλευθερο.
- ἐκλύσινν (ἀπορρέματο μέλλωντος τοῦ ἐκλύω = ἄρθρην ἔλευθερο)
- ἐκλύμνν (ἀθρηματικὸς μέσος ὄριστος)
6. τούτο δεῖ(κνν) μιν (Anibaldis καὶ Vax) = αὐτό (τὸ αγγείο) καταδείχνει αὐτόν (τὸν καλυτέρο χορευτή).
- μιν (ἀντανυμία)
7. τοῦ τὸδε κ-ν (ἔστε ἔστω) (Watkins) = γι' αὐτόν (ἀς εἶναι) αὐτὸ ἔδοξ (τὸ αγγείο) κ-ν
8. τῷ τὸδε κά [ρ] μ' ἰν (Gallavot) = γι' αὐτόν εἶναι τούτο τὸ κρασί (γλέυκος).

κόρη (ἠοῦρος κόρη γλέυκος) ἢ (ἀντανυμία)
 Ποιὸ ἀπὸ τῆς παραπάνω ἀπόφασις εἶναι ἡ σωστή δὲ μπορεῖ νὰ λεχθῆ ἀδιωριολογικῆτα. Ἀνεπαρκῆς γλωσσικά κί ἐνοσιολογικὸ εἶναι γὰρ παράδειγμα ἢ ἀποψη Νιτο(αριθ.5)και των Αnibaldis - Vax (αριθ. 6) καὶ σίγουρα ἀποριτωτά γιὰ ἀδυναμίες γλωσσικῆς, γραμματικῆς κί ἐπιγραφικῆς ἐκείνη τοῦ Sludnicza (αριθ. 2) ἀν καὶ λόγω τῆς ἐνοσιολογικῆς τῆς πληρότητας βρῆκε πολλούς θιασώτες. Ἴσως ἡ «συντηρητικῆ» ἀποψη τοῦ Watkins (αριθ. 7) ποὺ παραδέχεται τὴν ἀδυναμία μιὰς ἱκανοποιητικῆς ἀνάγνωσης τῶν ἀμειψητούμενων γραμμάτων, νὰ μὴ φέρει πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια. Εὐλόγο πάντως φαίνεται — ὅπως δέχονται ἄλλωστε οἱ περισσότεροι — πὺς τὸ αγγείο εἶναι ἐπίκοι. Ἴσως μὲν μὲ τὸ περιχόμενό του (τὸ κρασί = γλέυκος θλ. αριθ. 8), ποὺ ἀλλοθετήθηκε γιὰ τὸν δεινότερο χορευτὴ καὶ ποὺ ἀργότερα τὸν συνόδεψε στὸν τάφο τοῦ ὡς κτήριμα.

Μιά ματιά — ἔστω φευγαλέα — στὸς τρόπους διασκέδασης τῆς ἀποτρονευμετρικῆς Ἀθήνας κερδίζουμε μὲ τὴν ἐπιγραφή ἀπὸ τὸ Διπύλο: κάποιος «χορευτικὸς ἄνωνας» ἔδω. Τῆς ἴδιας ἐποχῆς αγγεία μὰς δύνουν πολὺμορφες παραστάσεις κυκλικοῦ χοροῦ, ἐκτελούμενου ἀπὸ ἄντρες καὶ γυναῖκες συχνὰ μὲ κλαδιά στὰ χέρια. Ἀτμόσφαιρα πιὸ εὐθυμῆ ἀνοβάλλει ἡ σκηνὴ πάνω σὲ ἀττικό ἰσθάβριο (γύρω στὸ 720 π.Χ.), ποὺ τώρα βρίσκεται στὴν Κοπεγχάγη: στοὺς ἦχους λύρας τρεῖς νεαροὶ χορευτοῦν, μ' ἐντεχνα πηδήματα, στὸν ἀέρα ὁ ἕνας, κί οἱ ἄλλοι δύο χτυπώντας παλαμῖα. Στὴ σύγχρονη ἐξάλλο ὁμηρικὴ ποίηση ἡ ἀγάπη γιὰ χορό (χορός, ὄρχηθός, ὄρχηστός, μολπή) ἐκφράζεται εὐλωττα μὲ μιὰ σειρά χορευτικῆς εἰκόνες, ὅπως αὐτὴ γιὰ παραδείγματα ποὺ ἐστυλιγεται στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλκίνοου ('Οδύσ.8,251 κ.ἑ.) ἢ ἐκείνη ποὺ ἰσθόρησε ὁ Ἡρασιόσος στὴν ἐστία τοῦ Ἀχιλλέα (Ἰλ. XVIII, 567 κ. ἑ.).

Τὸν ὁμηρικὸ ποιετικὸ λόγο - ἐκτός ἀπ' τὴ θεαματικὴ ἀντιστοιχία πηλασθεῖ ἢ ἐπιγραφή μὲ τὴν ἐμμετρι μορφή της καὶ κυρίως μὲ τὸ ἐπικό της λεξιλόγιο. Ἔτσι, γιὰ τὴν πρώτη πρόταση — ὅς νῦν ὄρχηστων πάντων ἀταλῶτα παίζει — χρησιμοποιοῦθηκε τὸ δαχτυλικὸ ἔξομετρο (Versus Heroicus) τῶν ὁμηρικῶν ἑπῶν. Τὸ μέτρο ὁμως τῆς ἐπιμένονης πρότασης

φαίνεται πώς είναι το δῶναιο. Μία τέτοια στιχογραφική ποικιλία θυμίζει κάπως τη στιχογραφική των κιθαρωδικών ποιημάτων του Σπτήρχου: βρίσκει όμως παράλληλα στη δεύτερη αρχαιότερη επιγραφή (επίγραμμα), τη χαραγμένη σε ύστερογεωμετρικό σκύφο από τις Πιθηκούσες (Γλοχια, Κάτω Ιταλία), της οποίας το όμηρικό χρώμα είναι ακόμη έντονοτερο.

Γιὰ τὸ ἐπικό λεξιλόγιο τῆς ἐπιγραφῆς θ' ἄρκοισε μιὰ ἀπλή ἀντιπαράθεση μὲ τὴν ὁμηρικὴ γλῶσσα: ὄρχηστῆς ('Ἰλ. XVI 617, XXIV 261) καὶ ὄρχηστήρ ('Ἰλ. XVIII 494) εἶναι βασικά οἱ λέξεις γιὰ τὸν χορευτὴ (οἱ ἀκροβατικὲς χορευτὲς ἀναφέρονται ὡς κυβιστήρες ('Ἰλ. XVIII 605 κ. ἐξ.) καὶ στήν Ὀδύσσεια (8, 250, 383) ἕνας χορευτὴς χαρακτηρίζεται ὡς θηράμων, λέξη πού ἔχει ἀκριβῆ τῆς σημασίας μᾶς διαφεύγει). Κατ' ἐξοχὴν ἐπικὴ εἶναι ἡ λέξη ἀταλώτα: στὸν Ὀμηρὸ ἀταλός καὶ ἀταλά ('Ἰλ. XVIII 567, XX 22, Ὀδύσσεια 11, 39) ἔχουν τὴν ἔννοια τῆς νεανικῆς δροσιάς, ἀπλότητας καὶ χάριτος, τὸ ῥημα τέλος παίζω σὲ συσχέτιση μὲ χορὸ δηλώνει ἕνα χορευτικὸ παιχνίδι μὲ μπάλα (π.χ. 'Ἰλ. I 91, V 378, XXIV 261) καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸ πῶς τὴν ἴδια ἔννοια λογικὴ ἀπόχρωση ἔχει τὸ παίζει καὶ στήν ἐπιγραφή, ὅπως ὑποστήριξε πειστικά ὁ H. Hommel. Μιὰ ἐπιγραφή σάν κι αὐτὴ τῆς οἰνοχόης ἀπ' τὸ Δίπυλο ἔχει λόγῳ ὑπαρξῆς, ὅταν θὰ βρισκόνταν ἄτομα πού θὰ μπορούσαν νὰ τὴ διαβάσουν.

Ἡ ικανότητα ἀνάγνωσης προϋποθέτει γενικότερα τὴν ἐξεικονισμένη μὲ τὴν τέχνη τῆς γραφῆς. Ἔτσι φαίνεται νὰ πέφτει στὸ κενὸ ἢ (ἐξεζητημένη) ἀποψη τῆς L. Jeffery, ὅτι δηλ. τὴν ἐπιγραφή τῆς οἰνοχόης δὲ τὴν χάραξε ντόπιος ἀλλὰ — μὲ βάση τὴ μορφὴ τῶν γραμμάτων — κάποιος ξένος ἐπισκέπτης, ἴσως ἀπὸ τὴν Al Mina (Ποσειδών), κάνοντας λίγο-πολύ ἐπίδειξη δεξιότητων στὸς «ἀγράμματοις» Ἀθηναίους. Στὰ ὁμηρικὰ ἔπη νὰ μὲν δὲ γίνεται μνεῖα γραφῆς — ἐκτός ἀπ' τὸ προαθηματικὸ γράμμα τῶν Πρωϊτου, τὸ «σημάτα λυγρά» ('Ἰλ. VII 168 κ. ἐξ.) — ἢ γνῶσις, ἐντούτοις, τῆς γραφῆς στὰ χρόνια τοῦ Ὀμήρου τεκμηριώνεται πολλαπλά. Σύμφωνα μάλιστα μὲ τὴν ἐπικρατέστερη σήμερα ἀποψη ἡ «Ἰλιάδα «συμκροτήθηκε» στὸ 8' μισὸ τοῦ 8ου αἰ. π.Χ. πιθανότατα γραπτὰ καὶ στὸ χρονικὸ αὐτὸ πλαίσιο ἀνήκουν οἱ δύο παλιότερες ἐπιγραφές: αὐτὴ ἀπὸ τὸ Δίπυλο (750-735 π.Χ.) καὶ ἡ ἄλλη ἀπ' τῆς Πιθηκούσες (γύρω στὸ 720 π.Χ.) πού τὸ «ἐπικό περιβλήμα» τους προϋποθέτει τὴν ἐπικὴ

ποίησι. Ἡ οἰνοχόη τοῦ Διπύλου μᾶς διαφύλαξε τὴν ἀρχαιότητα, αναμφίβολα, μαρτυρία ἀφαριθμητικῆς γραφῆς, εἶναι ὁμως φυσικὸ πὺς ἀπ' τὴν ἐποχὴ πού παρέλασαν οἱ Ἕλληνες τὸ φοινικικὸ (βορειοισθημικὸ) ἀλφάβητο μέχρι τὸ χρονικὸ σημεῖο τῆς ἐπιγραφῆς ἢ γραφῆς ἔχει ἦδη διαγράψει μιὰ πρώτη ἐξελιχτικὴ πορεία. Κάνοντας, λοιπόν, χρῆσι τὸ argumentum ex silentio μπορούμε νὰ δεχτοῦμε τὴν ὑπαρξῆ προγενέστερων γραπτῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ὁμως δὲ σώθηκαν ἐξαιτίας τοῦ φθαρτοῦ ὕλικού τους. Γιὰ τὸ πότε ἐγίνε ἡ ἀποδοχὴ τοῦ φοινικικοῦ ἀλφάβητου δὲν ἐπικρατεῖ ὁμοφωνία. Οἱ χρονολογίες πού προτάθηκαν μὲ κύριο κριτήριό τῆς πὺς χτυπητὲς κρισιότητες ἀνάμεσα σὲ γράμματα τῶν πρώιμων ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν καὶ τ' ἀντίστοιχα γράμματα σημητικῶν γραπτῶν μνημείων (ἐπιγραφή τοῦ Ahiram στὴ Βύβλο, 13ος αἰ. π.Χ.), στήλη τοῦ βασιλιά Μεσᾶ (γύρω στὸ 850 π.Χ.), μεταλλικὴ κυπριακὴ φιάλη (γύρω στὸ 740 π.Χ.) κ.ἀ., καλύπτουν ἕνα εὐρὸ χρονικὸ φάσμα ἀπ' τὸ 1400 π.Χ. μέχρι τὸ 700 π.Χ., μὲ βασικούς ὑποστηρικτὲς τῶν ἀκρίαιων θέσεων τὸν A. Mentz καὶ τὸν R. Carpenter ἀντίστοιχα. Μιὰ χρονολογία ὁμως γύρω στὸ τέλος τοῦ 9ου αἰ. π.Χ. φαίνεται νὰ λύνει ικανοποιητικὰ τὸ πρόβλημα.

Ἐκτός ἀπὸ τῆς δύο προαναφερθεῖσες ἐπιγραφῆς (Δίπυλο, Πιθηκούσες) καὶ μιὰ τρίτη ἀδιευκρίνιστη, πού βρέθηκε τὸ 1980 στὸ γνωστὸ σκύφο ἀπ' τὴν Ἐρέτρια καὶ περιεῖχε μεγάλη ποσότητα χρυσοῦ, δὲν χρονολογούταν ἄλλες μὲ σιγουριά στὸ 8' μισὸ τοῦ 8ου αἰ. π.Χ.

Μὲ τὴν αὐγὴ ὁμως τοῦ 7ου αἰ. π.Χ. ἡ γραφή, χάρις στὰ πλατὰ ἀποικιακὰ καὶ ἐμπορικὰ ρεύματα, γνωρίζει μιὰ ἐξάπλωση ἐκρηκτικῆ. Σ' αὐτὸ συμβάλλει σίγουρα καὶ τὸ γεγονὸς πὺς δὲν τῆς προσδόθηκε ἱερὸς χαρακτήρας.

Εἶναι ἐνδεικτικὸ πὺς, μὲ ἐξαιρέση τὸν Ἐρμη, ἡ ἀρχαία παράδοσις ἤθελε ὡς «εὐρετές» τῆς γραφῆς ἢ ὀρισμὲνων γραμμάτων θνητοῦς ὅπως τὸν Κάδμο, τὸν Παλαμῆδη, τὸν Λίνο, τὸν Ὀρφέα, τὸν Μουσαῖο. Τῆ «χαρὰ τῆς γραφῆς», πού χαρακτηρίζει στὸ ἐξῆς τὸν Ἕλληνα ἐδῆχον καὶ μερικὲς ἀκόμη ἀπ' τῆς πρωιότερες ἐπιγραφῆς τοῦ 7ου αἰ. π.Χ. ἀπὸ τὴν Ἄττικη, ὅπως γὰ παράδειγμα οἱ χαραγμμένες σ' ὄστρακα εὐτελῶν ἀγγείων ἀπ' τὸν Ὑμηττὸ ἢ τ' ἀλφαιθάρη πού χαράκτηκε σ' ἕνα ὑφαντικὸ βάρος (ὠζέρι) ἀπὸ ἀ μέρη ο).

Βιβλιογραφία

- Σ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ, Ἀθηναῖον 9 (1980), προσηκῆ 1-4.
F. STUĐNICZKA, Ath. Mitt. 18 (1893), 225 κ. ἐξ.
Arch. Anz. (1921), 340 κ. ἐξ.
H. HOMMEL, Gymnasium 56 (1949), 201 κ. ἐξ.
L. H. JEFFERY, The Local Scripts of Archaic Greece, 1961, σ. 15 κ. ἐξ., 68, πλν. 1.1.
M. GUARDUCCI, Epigrafia Greca I 1967, σ. 135 κ. ἐξ.
J. N. COLDSTREAM, Greek Geometric Pottery, 1968, σ. 32 ἀριθ. 36 καὶ 358 κ. ἐξ.
G. PFOHL, Das Alphabet, 1969, XXVI κ. ἐξ.
F. J. FERNANDEZ NIETO, B. Jb. 170 (1970), 71 κ. ἐξ.
M. K. LANGDON, AJA 79 (1975), 139 κ. ἐξ.
G. ANNIBALDIS - O. VOX, Glotta 54 (1976), 223 κ. ἐξ.
C. GALLAVOTTI, Ἀρχαιολογία 1 (1980), 22 κ. ἐξ.
C. WATKINS, Syntax and Metrics in Diphylon vase inscription, Χρονιστήριον στὸν Ἰν. Πατρ. (1975), σ. 431 - 444.
E. SIMON - M. HIRMER, Die griechischen Vasen (1976), πλν. 11 (κάτω).

The Oenochoe from Dipylon

The «Linear B» script was restrictively kept as a precious tool in the hands of the palace and the aristocracy and never passed over to the common people. Therefore, the natural effect of the decay of the mycenaean royal centers (around 1300 B.C.), on this syllabic writing was that Linear B fell in oblivion. Thus, during the «Dark Ages» that followed, Hellenism, lacking any written documents, looked as if it had remained helplessly illiterate. However, the incised inscription (graffito) on a clay oenochoe, found in 1871, in a late geometric tomb of the ancient Dipylon (Kerameikos) proved, beyond doubt, that an alphabetic writing already existed, which has been developed until today. Phoenician or rather northsimitic in origin, the new alphabet, transferred through commerce to Greece, soon answered the needs of the language it had to serve and was rapidly developed as a living, dynamic organism.

The adoption, elaboration and development of the alphabetic writing in terms of the greek language testify, once more, to the potential of the greek genius.